

# WORLD POLITICS

Print Issn: 2383-0123

Online Issn: 2538-4899

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

## The Perspective of Turkiye's Water Strategy and Its Political-Security Consequences Islamic Republic of Iran

Hadis Bahrami <sup>\*1</sup> , Farzad Rostami <sup>2</sup> 

1. Corresponding Author, MA in International Relations, Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: Hadisbahrami14000@yahoo.com
2. Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: F.rostami1361@gmail.com

### Article Info

#### Article Type:

Reserch Article

#### Keywords:

Transboundary Waters,  
Hydropolitics,  
Tigris nad Euphrates,  
Gap Plan,  
Iran's National Security.

#### Article history:

Received July 18, 2023  
Received in revised form  
November 14, 2023  
Accepted December 16,  
2023  
Published Online  
December 20, 2023

### ABSTRACT

Along with oil, water has a key role and importance in the security and political yard of the West Asian region, in such a way that it has seriously affected the political and security relations between the countries of this region. The results of the research indicate that Turkey's water structures in the environmental dimension will reduce the flow of incoming water to the northwestern regions and increase the production of fine dust in the western and southwestern regions of our country. In the social dimension, migration from the northwestern and southwestern regions to the central plateau will increase and the border regions will gradually become uninhabited. Environmental pollution and economic and social consequences, such as the spread of poverty, marginalization, and health problems, gradually provide the necessary ground for separatist activities and ethnic and tribal movements, which results in the ever-increasing spread of challenges. and new security issues in the country.

**Cite this Article:** Bahrami, H., & Rostami, F. (2023). The perspective of Türkiye's water strategy and its political-security consequences Islamic Republic of Iran. *World Politics*, 12(3), 179-195.

doi: 10.22124/wp.2024.24298.3176



© Author(s)

**Publisher:** University of Guilan

**DOI:** 10.22124/wp.2024.24298.3176

## 1. Introduction

Water is the only element that is necessary for the survival of life. Turkey is one of the countries, which is considered as a top country from the point of view of water resources. "Water" is the center of development strategies in Türkiye. One of the most important of these projects is the southeast Anatolian water project known as "Gap". With the completion of Turkey's water projects in the western region of Iran, an environmental disaster will occur. Therefore, the present research seeks to answer the question that the Middle East hydropolitics centered on Turkey's water strategy will include what political-security consequences for Iran? Our research is based on the hypothesis that Turkey's water policies in the region will gradually cause political-security challenges, which indirectly in the field of environmental security; Intensification of the issue of fine dust, in the political field; The intensification of the migration process, ethnic and local conflicts, as well as the collapse of the political order in the region, will lead to political-security challenges for the Islamic Republic of Iran.

## 2-Theoretical framework

This article has used the hydropolitics approach. It is usually combined in different approaches about hydropolitics on factors such as conflict or cooperation, the withdrawal of governments and presence in the international watershed. They know about the exclusive use of international waters. This definition emphasizes the following: examining the interrelationship between governmental and non-governmental actors, the influence of actors on institutions inside and outside countries, efforts towards the exclusive use of water human groups. They have always competed for precious and scarce water resources, and they compete with each other. "Hydropolitics" or water geopolitics studies the role of water in the relations and conflicts of human communities, nations, and governments. Regardless of whether it has transnational, regional, global or international dimensions within the countries and below them. Water policy, the science of water investigation is defined as a natural element with its political functions, which is based on the increasing role of water as a natural element and political functions are defined.

## 3-Research Methodology

The current research method is descriptive and analytical, and the data collection is done in a library manner.

## 4-Discussion

Turkey's water structures and the reduction of water entering the downstream areas of the region, in addition to destroying the historical civilization of Mesopotamia, will lead to a change in the power equations in the region, in the environmental field, it will cause a crisis of many damages, such as the production of fine dust in the

western and southwestern regions., will be issued to Kermanshah, Khuzestan, and Ilam provinces. which will endanger the health of citizens, migration to central areas and big cities like Tehran. changes in the country's natural ecosystem, such as the loss of biodiversity in the country, And the destruction of environmental erosion in different parts of the country, especially in the northwestern regions of the country, which is heavily affected by the water resources of the Aras River, will be more visible. Despite its environmental nature, this crisis is quickly turning into a political and security crisis in Iran's border provinces. As a result of environmental pollution and economic and social consequences, dissatisfaction with the government gradually increases and the necessary ground is provided for the activity of ethnic and tribal and even separatist movements. This issue can cost the government in establishing governance and security in these areas. win.

### **5-Conclusion and Recommendations**

The results of our research lead us to the importance of building the strategic goals of Turkey and the country's water policies in the field of controlling border waters and exploiting water resources in line with internal goals, i.e. internal development and reaching the desired standards of Europe and curbing regional conflicts with the central core. , increasing the bargaining power in energy equations in the region, as well as foreign goals in order to implement the neo-Ottomanism discourse. This issue will have many consequences for environmental life, economic, social, political security, downstream countries such as Iran. Considering that the Islamic Republic of Iran has always had a partial view of importing water from other countries, taking into account the fact that Armenia has good potential for the transit of goods and water, based on a targeted planning, the necessary agreements can be reached with this country. and prevented Turkey from monopolizing water resources in the region.



# سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۳۳

شاپا الکترونیکی: ۲۵۳۸-۴۸۹۹

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

## چشم انداز استراتژی آبی ترکیه و پیامد های سیاسی\_ امنیتی

### آن بر جمهوری اسلامی ایران

حدیث بهرامی\*<sup>۱</sup>، فرزاد رستمی<sup>۲</sup><sup>۱</sup>. نویسنده مسئول، کارشناسی ارشد روابط بین الملل، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه:

Hadisbahrami14000@yahoo.com

<sup>۲</sup>. استادیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.. رایانامه: F.rostami1361@gmail.com

درباره مقاله	چکیده
<p><b>نوع مقاله:</b> مقاله پژوهشی</p> <p><b>کلیدواژه‌ها:</b> آب‌های فرامرزی، هیدروپلیتیک، دجله و فرات، طرح گاپ، امنیت ملی ایران</p> <p><b>تاریخچه مقاله</b> تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۲۷ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۸/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۲۵ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۹/۲۹</p>	<p>آب در کنار نفت در حیط امنیتی و سیاسی منطقه غرب آسیا نقش و اهمیتی کلیدی دارد به گونه‌ای که مناسبات سیاسی و امنیتی بین کشورهای این منطقه را تحت تأثیر جدی خود قرار داده است. دجله و فرات به‌عنوان یکی از پر تنش‌ترین حوزه‌های آبریز فرامرزی دنیا و بزرگترین حوضه آبریز فرامرزی در منطقه غرب آسیا از درهم‌تنیدگی‌های متعدد سیاسی تاریخی امنیتی اقتصادی اجتماعی و ژئوپلیتیکی با آب برخوردار است. هدف از نگارش این پژوهش بررسی وضعیت هیدروپلیتیک حوضه آبریز فرامرزی ترکیه و بررسی اقدامات کشورهای ساحلی برای تسلط بر منابع مشترک این کشور با تمرکز بر پروژه‌ها و سدسازی‌های جنوب شرقی ترکیه موسوم به پروژه گاپ است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که سازه‌های آبی ترکیه در در بعد زیست محیطی سبب کاهش جریان آب وردی به مناطق شمال غربی کشور و افزایش تولید ریزگردها در مناطق غربی و جنوب غربی کشورمان خواهد شد. در بعد اجتماعی مهاجرت از مناطق شمال غربی، غربی و جنوب غربی به فلات مرکزی افزایش خواهد یافت و مناطق مرزی به تدریج خالی از سکنه خواهد شد. آلودگی‌های زیست محیطی و پیامد های اقتصادی و اجتماعی نظیر گسترش فقر، حاشیه‌نشینی، معضلات بهداشتی، به تدریج زمینه لازم را برای فعالیت‌های تجزیه طلبانه و جنبش‌های قومی و قبیله‌ای فراهم می نماید که نتیجه آن گسترش روز افزون چالش‌ها و مسائل نوین امنیتی در کشور است.</p>

**استناد به این مقاله:** بهرامی، حدیث، & رستمی، فرزاد. (۱۴۰۲). چشم انداز استراتژی آبی ترکیه و پیامد های سیاسی\_ امنیتی آن بر جمهوری

اسلامی ایران. سیاست جهانی، ۱۲(۳)، ۱۹۵-۱۷۹. doi: 10.22124/wp.2024.24298.3176

© نویسنده(گان)

ناشر: دانشگاه گیلان



آب که تصفیه آن دشوار، انتقال آن پرهزینه، و جایگزین کردن آن ناممکن است یگانه عنصری است که وجود آن برای تولید مواد غذایی، توسعه اقتصادی، و بقای حیات ضروری است. امروزه شاهد تنش بر سر تقسیم منابع آب شیرین موجود در جهان که در تمام مناطق دنیا هستیم از ایجاد تضاد میان آب بران شهری و کشاورزان در غرب ایالات متحده تا جنگ تمام عیار در خاورمیانه و منطقه خلیج فارس را در برمی‌گیرد. هرچند عوامل اجتماعی، اقتصادی، امکان دسترسی به آب را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد اما مناقشه بر سر «حق آب» در حوزه رودخانه‌ها و دریاچه‌هایی که بین دو یا چند کشور مشترکند یا آب آبخانه‌هایی که فراتر از مرزهای بین‌المللی می‌روند مشکل دسترسی به آب را پیچیده تر می‌کند. حوزه رود نیل، رودخانه اردن، دجله و فرات، سند، گنگ، و براهماپوترا، و اروند رود از جمله مناطقی هستند که مناقشه بر سر آب در آنها امری بالقوه بوده یا به فعل در آمده و یا در آینده ای نزدیک به فعل در خواهد آمد. امروزه بحران جهانی آب، حتی امنیت جهان را نیز تهدید نموده و مفهوم امنیت ملی را نیز دستخوش تحول نموده است، اهمیت این موضوع تاجاییست که تحلیل‌گران مسائل زیست محیطی، سالهای ۱۹۵۰ تا ۲۰۳۰ میلادی را به دودوره: ۱- اقتصادی و زیست محیطی تقسیم کرده اند. نکته حائز اهمیت در این تقسیم‌بندی این است که در دوره اقتصادی (۱۹۹۰-۱۹۵۰) امنیت ملی عمدتاً ماهیت "نظامی وایدئولوژیک" داشته که شاخصه آن جنگ سرد بود حال آنکه در دور (۱۹۹۰-۲۰۳۰) امنیت ملی بیشتر تحت تاثیر "امنیت غذایی و شغلی" و مسائل زیست محیطی خواهد بود. منطقه خاورمیانه نیز علی‌رغم اینکه بخش عمده ای از ذخایر نفت جهان را دارد از بحران آب مستثنی نمی‌باشد اغلب کشورهای این منطقه دارای منابع آب‌های سطحی و زیر زمینی مشترک بوده و بهره برداری از آنها همواره زمینه‌ساز منازعات مختلف در این منطقه می‌باشد. هرچند که در این مناطق تاکنون رویارویی مستقیمی بر سر مسئله کم آبی رخ نداده و اصولاً موضوعات زیست محیطی برای زمامداران این منطقه در زمره مسائل درجه دو و سیاست سفلی بوده اما امروزه آب به عنوان یک اهرم فشار سیاسی، اجتماعی توسط کشور های این منطقه به کار گرفته شده است. بدین ترتیب می‌توان تصور کرد که در آینده نه چندان دور، در هنگام بروز مناقشات منطقه ای، امنیت آب نیز همدوش امنیت نظامی در اتاق های فکر سیاستمداران و زمامداران مطرح می‌گردد. به نظر می‌رسد جنگ بعدی در خاورمیانه به جای آنکه بر سر بشکه نفت باشد بر سر قطره ای آب خواهد بود. بدین ترتیب، در عصر کنونی، مسائل زیست محیطی که یک نمود آن در تقسیم آب و بحران آب است، در صدر اولویت سیاست های داخلی و خارجی کشور های درگیر در

بحران آب خاورمیانه قرار خواهد گرفت. ترکیه از جمله کشورهایی است، که از منظر منابع آبی به عنوان یک کشور بالا دست محسوب می گردد. و از موقعیت هیدروپلتیکی ممتازی در منطقه برخوردار می باشد. رود های بسیاری زیادی در این کشور جریان دارند که پس از گذشتن از خاک همسایگان وارد دریاهای اطراف می شوند. "آب" محور راهبرد های توسعه در ترکیه قرار گرفته است. این کشور در صدد است تا رشدی را که طی دو دهه گذشته از طریق حرکت صحیح در راه صنعتی شدن و حمایت از توسعه بخش کشاورزی آغاز نموده است ادامه دهد و بر آن بیفزاید. از مهمترین این طرح ها، طرح آب جنوب شرقی آناتولی موسوم به "گاپ" می باشد. کشور ما نیز با توجه به قرار گرفتن در اقلیم نیمه خشک خاورمیانه، آب نقشی حیاتی در پایداری زیست آن دارد، با تکمیل طرح های آبی ترکیه، شاهد کاهش آب تالاب هورالعظیم خواهیم بود و در منطقه غربی ایران یک فاجعه زیست محیطی شکل خواهد گرفت. طرح راهبردی آناتولی جنوبی باعث نابودی اراضی حاصلخیز غرب و جنوب غربی ایران خواهد شد. و یک منطقه بزرگ لم یزرع، و بیابانی در غرب ایران ایجاد خواهد شد.

کشاورزی، دامداری، و سایر صنایع وابسته به آن ها و همچنین شیلات منطقه اروند رود تضعیف خواهد شد و در نتیجه بیکاری افزایش خواهد یافت و تنش های قومی بر سر آب نمود پیدا خواهد کرد. از سوی دیگر سلامت مردم در اثر تخریب شدید محیط زیست و طوفان های متعدد گرد و غبار به مخاطره خواهد افتاد. مقوله کم آبی در کشور ما سبب خشک شدن دریاچه ها، و رودها، به خطر افتادن حیات وحش، نشست زمین، در بعد طبیعی و در بعد اجتماعی و اقتصادی سبب آسیب و فشار عظیم اقتصادی به کشور به دلیل آسیب های وارد شده به بخش کشاورزی است. مجموع این عوامل زمینه منازعه میان ایران و ترکیه و حتی سایر کشورهای این سیستم رودخانه ای را در سال های اخیر افزایش داده است. بنابراین پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این پرسش است که هیدروپلتیک خاورمیانه با محوریت راهبرد آبی ترکیه دربرگیرنده چه پیامد های سیاسی - امنیتی برای جمهوری اسلامی ایران خواهد بود؟ پژوهش ما بر این فرضیه استوار است که سیاست های آبی ترکیه در منطقه، به تدریج چالش هایی سیاسی - امنیتی را موجب خواهد شد که از قبل آن و به گونه ای غیرمستقیم در حوزه امنیت زیست محیطی؛ تشدید مساله ریزگردها، در حوزه سیاسی؛ تشدید فرآیند مهاجرت، درگیری های قومی و محلی و همچنین بر

<sup>1</sup> GAP

هم خوردن نظم سیاسی در منطقه، چالش‌هایی سیاسی- امنیتی برای جمهوری اسلامی ایران به دنبال خواهد داشت

### ۱. مبانی نظری پژوهش: هیدروپلیتیک

ظهور هیدروپلیتیک به عنوان یک دانش علمی مشخص به طور عمده، حاصل افزایش آگاهی نسبت به اهمیت آب و موضوعات مرتبط با آن و همچنین رشد خودآگاهی در خصوص اهمیت محیط زیست، در کشورهای پیشرفته بوده است. معمولاً در رویکردهای مختلف درباره هیدروپلیتیک بر روی عواملی مانند درگیری یا همکاری، بازگیری دولت‌ها و حضور در حوزه آبریز بین المللی ترکیب می‌شود پژوهشگران در تعریف خود از هیدروپلیتیک آن را مطالعه سازمان مند روابط میان دولت‌ها و بازیگران غیر دولتی و سایر عناصر مانند نهادهای فرا دولتی درباره استفاده انحصاری از آبهای بین المللی می‌دانند این تعریف بر موارد زیر تأکید دارد: بررسی ارتباط متقابل بازیگران دولتی و غیردولتی، تأثیر بازیگران بر نهادهای درون و بیرون کشورها تلاش در جهت استفاده انحصاری از آب (Mokhtari Heshi, 2013:8) گروه های انسانی همواره بر سر منابع ارزشمند و کمیاب آب به رقابت پرداخته، و بایکدیگر رقابت می کنند. (Araghchi, 2014: 17). "هیدروپلیتیک" یا ژئوپلیتیک آب به مطالعه نقش آب در مناسبات و مناقشات اجتماعات انسانی، ملت‌ها، و دولت‌ها می‌پردازد. اعم از آنکه در داخل کشورها و پایین آنها دارای ابعاد فراکشوری، منطقه‌ای، جهانی یا بین المللی باشد. سیاست آب، علم بررسی آب به عنوان یک عنصر طبیعی با عملکردهای سیاسی آن تعریف شده است که بر نقش فزاینده آب به عنوان یک عنصر طبیعی و عملکردهای سیاسی آن تعریف شده است. "الهانس" در صفحه سوم کتاب "هیدروپلیتیک در جهان سوم، تعارض و همکاری در حوزه های رودخانه ای بین المللی" هیدروپلیتیک را مطالعه نظام مند، تعارض و همکاری بین کشورها بر سر منابع آب تعریف کرده است که از مرزهای بین المللی فراتر می‌رود (Karami, et al, 2015: 8) مروری بر پارادایم های آبی نشان میدهد که ایدولوژی غالب برای کسب سلطه بر طبیعت استفاده از زیر ساخت ها و سازه های هیدرولیکی، ساخت سدهای مرتفع و توسعه سازه های بزرگ مقیاس آبی بوده (Mianabady et al, 2018:13) در همین راستا، برای مهار حوضه های آبریز، یک استراتژی کلی به نام استراتژی ماموریت هیدرولیکی، در حوزه آب و محیط زیست استفاده می‌شود. تفکر ماموریت هیدرولیکی بیان می‌کند که هر قطره آبی که به اقیانوس بریزد و انسان نتواند از

<sup>1</sup>ALHANS



آن بهره کافی ببرد تلفات محسوب می‌گردد. با این تفکر دولت‌ها به واسطه توسعه سازه‌های هیدرولیکی در مسیر جریان رودخانه‌ها آب را تا حد ممکن برای مصرف انسان ذخیره می‌کنند. با عنایت به جمع مسائل مطرح شده می‌توان هیدروپلیتیک را دانش مطالعه و جوه سیاسی اقتصادی اجتماعی و زیست محیطی آب تعریف کرد که هدف آن ارتقاء ثبات سیاسی جوامع امنیت منطقه‌ای کامیابی و توسعه اقتصادی و توسعه پایدار زیست محیطی است.

## ۲. چشم انداز مساله آب در خاورمیانه

در کنار اهمیت زیستی آب برای کشورهای خاورمیانه، آب زوایای زیستی اجتماعی اقتصادی و فرهنگی نیز دارد، و مقوله کم‌آبی، به عنوان یکی از عناصر ژئوپلیتیک، معادلات قدرت را در این منطقه دستخوش درگرگونی نموده است. به نظر می‌رسد نقشی که نفت در قرن ۲۰ به عنوان یک منبع استراتژیک بازی می‌کرد در قرن ۲۱ همان نقش را آب می‌تواند بازی کند. با افزایش جمعیت طی چند دهه گذشته، مصرف آب بیش از سی و پنج برابر افزایش یافته است (Sadeghei, 1997:21) هرچند عوامل اجتماعی، اقتصادی، امکان دسترسی به آب را به شدت تحت تاثیر قرار می‌دهد اما مناقشه بر سر "حق آب" در حوزه رودخانه‌ها و دریاچه‌هایی که بین دو یا چند کشور مشترکند یا آب آبخانه‌هایی که فراتر از مرزهای بین‌المللی می‌روند مشکل دسترسی به آب را پیچیده‌تر می‌کند (Kavyani rad, 2017:16)

منطقه خلیج فارس نیز که بخش عمده ذخایر نفت جهان در خود دارد از این بحران مستثنی نیست چرا که با مشکل فزاینده کم‌آبی مواجه است. کشورهای نفت خیز عربی نظیر کویت، قطر، بحرین، عربستان، و امارات عربی متحده، جز ۵ کشور از ۹ کشوری هستند که در سطح دنیا کمترین منابع آب سرانه را در اختیار دارند. (Sadeghei, 1997:4). قرار گرفتن منطقه خاورمیانه در کمربند خشک جهان موجب شده تا این منطقه علی‌رغم دارا بودن ۵ درصد جمعیت جهان، تنها ۱ درصد آب‌های شیرین قابل دسترس را در اختیار داشته باشد (نگاره شماره ۱). که این منابع آب نیز عمدتاً به صورت مشترک، مورد استفاده قرار می‌گیرد. و بیش از ۵۰ درصد جمعیت منطقه در حوزه‌های آبریز مشترک زندگی می‌کنند. که این مسئله رقابت‌ها و منازعاتی را برای استفاده هرچه بیشتر از این منابع محدود به دنبال دارد. (Karami, et al, 2015:16) هرچند که مطالعه درباره بحران آب به عنوان منبع تنش در منطقه خاورمیانه، و خلیج فارس معمولاً بر حوزه رودخانه اصلی این منطقه، یعنی دجله و فرات، نیل و رود اردن متمرکز است، اما در عین حال در شمال منطقه خلیج فارس یعنی منطقه خشک آسیای مرکزی، آب‌های مشترک می‌توانند

به سرعت به صورت کنشیار<sup>۱</sup> رویاروی کشورهای تازه استقلال یافته، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ترکمنستان، و ازبکستان درآیند و ابعاد بحران را نیز در سرزمین های مناطق شمالی خلیج فارس گسترش دهند. در منطقه خاورمیانه، آنچه تنش بر سرآب های مرزی را جدی تر می کند، ماهیت روابط بین الملل کشورهای بالادست و پایین دست رودخانه هاست. که بهره برداری از آب را به یک اهرم سیاسی تبدیل می کند. در واقع در منطقه خاورمیانه، کشورهای واقع در قسمت علیای رود می توانند بر سرنوشت و روند توسعه اقتصادی-اجتماعی کشورهای سفلی تاثیرگذارند و از فرصت چانه زنی بیشتری در مناسبات منطقه ای برخوردار باشند. (Sadeghei, 1997:10) جدی بودن بحران آب در خاورمیانه به گونه ایست که در ده های آتی، بسیاری از کشورهای این منطقه قادر نخواهند بود آب مورد نیاز مصارف کشاورزی، صنعتی، آشامیدنی و دیگر مصارف خود را تامین کنند. به نظر می رسد در صورت تحقق طرح های آبی ترکیه می توان الگوی جدیدی از مناسبات قدرت در منطقه خاورمیانه را مشاهده کرد که این امر باعث می شود قدرت از جنوب خاورمیانه و از حوزه های نفتی در خلیج فارس به شمال خاورمیانه و دشت های پرآب در آناتولی جنوبی منتقل گردد.

### ۳. وضعیت هیدروپلیتیک و جایگاه آب در استراتژی ترکیه

ترکیه از سه طرف توسط دریای سیاه درشمال، دریای مدیترانه در جنوب، و دریای اژه در غرب احاطه شده است. رود های بسیار زیادی در این کشور در جریان است که پس از گذشتن از ترکیه و بعضی کشور های همسایه به دریا های اطراف میریزد. رود های مهم ترکیه عبارتند از قزل ایرماق<sup>۲</sup> مارتیزا، مندرس، گدیز، ارس، قره سو، دجله و فرات نیز از این کشور سرچشمه میگیرند. ترکیه به عنوان کشوری که در ابتدای جریان آب قرار دارد برای خود حق حاکمیت مطلق در مورد آب های سرچشمه گرفته شده از خاکش قائل است. و ادعای همسایگانش را مبنی بر حق آبه رد می کند. و مدعی است همانطور که منابع نفتی هرکشور متعلق به آن کشور است منابع آبی هم که از ترکیه سرچشمه میگیرد به این کشور تعلق دارد. این درحالی است که کشور های حوزه پایین دست معتقد به اندام وارگی کل سیستم رودخانه های فرامرزی دجله و فرات هستند. پروژه های عظیم سازه ای ترکیه موسوم به گاپ، نظام آب شناختی دو رودخانه دجله و فرات را بشدت متاثر خواهد نمود این پروژه شامل ساخت ۲۲ سد است که مهمترین

<sup>۱</sup> Katalizor

<sup>۲</sup>Kizilirmak River

آنها سد آتاتورک بر فرات، و سد ایلسو روی دجله است. آناتولی جنوب شرقی<sup>۱</sup> به عنوان یکی از پروژه های توسعه ای در حال انجام از سوی کشور ترکیه بر روی رود های فرامرزی می باشد. این پروژه شامل ۱۳ طرح آبیاری و برق آبی است که شامل ساخت ۲۲ سد و ۱۹ نیروگاه آبی در مسیر دو رود دجله و فرات می باشد. از دیگر اقدامات ترکیه در بهره برداری از منابع آبی احداث سد کبان<sup>۲</sup> بر روی یکی از کم عرض ترین نقاط رودخانه فرات، در منطقه معروف کبان ساخته شده است، همچنین سد ایلسو ماردین<sup>۳</sup> با حجم آب گیری حدود ۴۰ میلیارد متر مکعب مانع از ورود ۵۶ درصد آب رودخانه دجله به خاک عراق می شود. علاوه بر ایلسو سد های دیگری نظیر کراکیز، و دویچسید ساخته شده است همگی معضلات فراوانی را برای کشور های پایین دست پدید آورده است. در نتیجه کاهش میزان ورودی آب در بخش سفالی رود به ناپایداری زنجیره آبی پایین دست حوضه دجله و فرات خواهد انجامید. این اقدام ترکیه، حداقل چهار کشور ترکیه، ایران، عراق، و سوریه را به صورت مستقیم تحت تاثیر قرار خواهد داد. موقعیت ویژه ترکیه در بهره برداری از منابع آبی بالادست سبب گشته این کشور به یکی از تاثیر گذارترین کشورهای منطقه تبدیل گردد و از توان چانه زنی فراوانی در معادلات منطقه ای برخوردار گردد و حتی از آب به عنوان عاملی جهت کوتاه آمدن رقبا و کشورهای منطقه من جمله ایران بهره برداری سیاسی نماید (Farishtepur, 2014:12).

### ۳-۱. جایگاه آب در استراتژی ترکیه

منطقه غرب آسیا را می توان مجموعه نامتوازن و ناهمگن به لحاظ جغرافیایی دانست که در آن نیروهای واگرا و گریز از مرکز قدرتمندی وجود دارد. شرایط حاکم بر منطقه شکننده بوده و اختلافات مرزی سرزمینی، اقلیم های متفاوت، اقتصاد های شکننده و رانتهی، ساختارهای سیاسی ناهمگون، جمعیت ناهمگن از جمله عوامل ایجاد چنین وضعیتی می باشد در کنار ذکر عوامل فوق در سال های اخیر بحران های زیست محیطی نیز موضوع درگیری میان کشورهای این منطقه شده است. منطقه غرب آسیا منطقه گرم و خشک می باشد که منابع آب قابل دسترس در آن اندک است و بر اساس معیارهای سازمان ملل بسیاری از کشورهای این منطقه زیر خط فقر آبی قرار دارند. (Nasahi and Guderzi, 2020: 8) ترکیه

<sup>۱</sup>Guneydogu Anadolu Progsi (Gap)

<sup>۲</sup>Keban Dam

<sup>۳</sup>Iisue Dam

به عنوان یکی از مطرح‌ترین کشور های منطقه خاورمیانه، علی‌رغم نام‌لایمی‌های بعضی کشور های اروپایی سعی دارد در مسیر الحاق به اتحادیه اروپا گام بردارد. در همین راستا این کشور برای رسیدن به استانداردهای مورد نظر اروپا، اقدامات متعددی در تمام ابعاد سیاسی، اقتصادی و اجتماعی خویش انجام داده است. سکولار های ترکیه معتقدند ترکیه باید به عنوان یک کشور متحد آمریکا و همچنین عضو اتحادیه اروپا باشد و از طرفی در ساختارهای جدیدی در منطقه اوراسیا در مرکز کشورهای ترک‌زبان قرار گیرد در این رویکرد ترکیه به عنوان پلی میان تمدن شرق و غرب است این رویکرد الحاق به اتحادیه اروپا را فرصتی تاریخی برای کشور ترکیه قلمداد می‌کند (Fallah, 2008: 16).

ترکیه قصد دارد از طریق برنامه های آبی خویش منطقه جنوب شرقی آناتولی این منطقه را به سرعت پا به پای مناطق غربی و اروپایی توسعه دهد. اهداف اصلی پروژه گاپ را می‌توان از بین بردن فقر، و نابرابری و ایجاد توسعه در این منطقه، نام برد. دولت ترکیه قصد دارد با اجرای این پروژه عدالت میان مناطق مختلف را تقویت نموده و بهانه تبعیض قومی را از کرد های منطقه بگیرد. کشور ترکیه قصد دارد با توسعه بخش کشاورزی خود و تامین آب کافی در این حوزه به یکی از قطب های اقتصادی منطقه درآید و در حوزه صادرات توان رقابت با کشورهای همسایه من جمله ایران را فراهم آورد. دولت مردان ترکیه، از منابع آبی به عنوان عاملی جهت تقویت مشروعیت خویش در داخل مرز های خود بهره برداری می‌کنند. در واقع دولتمردان ترکیه عقیده به ملی سازی دارند احداث سدها و سازه های متعدد نقش بسزایی در فرایند ملت سازی خواهد داشت چرا که با ملی سازی منابع آبی، آب همچون منابع داخلی قلمداد می‌گردد و دولتمردان این کشور نیز تلاش دارند در لوای ملی سازی آب دست به تهییج حس مالکانه مردم سرزمین خود نسبت به آن زده و با استفاده از چنین حسی در جهت ملت سازی گام بردارند. از این رو دولت ها در بسیاری از موارد، از کنترل منابع طبیعی مشترک، به عنوان ابزاری برای هویت سازی و فرصت سازی از آنها برای کسب مشروعیت و اقتدار بیشتر استفاده کنند (Qureshi and Mianabadi and Hajiani, 2019: 8) مصادیق متعدد تلاش ترک‌ها جهت بهره برداری از منابع آبی جهت دولت‌سازی درج تصویر سد آتاتورک بر روی اسکناس یک میلیون لیری بوده، تا از این طریق به درک و احساس

شهروندان خود از مهار آب رودخانه بین المللی و مشترک فرات شکل دهد. در این راستا، ترکیه پس از شکست در حوزه "هاب انرژی" به "هاب آب" متوسل شده است تا از این طریق خود را به هیدروژمونی منطقه تبدیل نموده و از فرصت چاه زنی بیشتری در پیشبرد اهداف سیاسی، امنیتی، اقتصادی خود برخوردار باشد (Qaemmagami, 2015: 17).

#### ۴. پیامدهای استراتژی های آب ترکیه برای ایران

##### ۴-۱. پیامدهای زیست محیطی در حوزه ارس و دشت مغان

. مناطق شمال غرب کشور از نظر مقیاس اثرگذاری امنیتی، یکی از مهمترین مناطق کشور به حساب می آیند. این مناطق در طول تاریخ همواره یک مبدا عملیاتی و محل تجمع قوا بوده است به همین علت تاثیر بسیار مهمی بر امنیت ملی و تمامیت ارضی کشور داشته است. حیات کشاورزی و زیست محیطی مناطق شمال غرب ما از طریق همین رودارس تامین می شود. (Karami, et al, 2015: 21) تهدیدی که سد سازی های ترکیه در حوزه بالادستی ارس انجام داده است می تواند تهدیدی برای کشاورزی کشورمان، در دشت مغان و طرح های برق آبی و کشاورزی مشترک ایران و آذربایجان نظیر سد خدا آفرین، و قیزقلعه سی، و طرح برقابی مشترک ایران و ارمنستان، نیروگاه برقابی قره چیلر و مگری باشد. هم اکنون نیز سد کارکوک در حوضه رود ارس به بهره برداری رسیده است. دشت مغان نیز با دارا بودن اراضی مساعد جهت انجام فعالیت های کشاورزی و دامپروری علاوه برآنکه عامل مهمی در توسعه صادرات ما ر زمینه محصولات کشاورزی دارد سکونت گاه انسانی مهمی نیز بشمار می رود. و از اهمیت فراوانی برای ما برخوردار می باشد. نوع نگاه کشور ترکیه به مسئله آب و تلاش برای ایجاد نوعی موازنه بین نفت و آب، در سیاست ترکیه آن هم در خاورمیانه ای که به اندازه کافی از شکاف های متعدد ایدئولوژیک، قومی، مذهبی و فرقه ای رنج میبرد بسیار نگران کننده خواهد بود. پیش بینی می شود احداث سد کرکوک منجر به خشک شدن دشت مغان خواهد شد. حجم آب گیری این سد، یک میلیارد و شش متر مکعب است. یعنی با آبیگری آن به همین میزان از آب رود ارس کاسته خواهد شد.

(Johnparvar, 2021: 16)

##### ۴-۲. مسئله ریزگرد ها

کاهش جریان آب ورودی دجله به عراق در تأمین آب تالاب مشترک هورالهویزه<sup>۱</sup> و هورالعظیم سبب خشک شدن هرچه بیشتر سطح تالاب در بخش عراقی آن خواهد شد که خود سبب تسریع در فرایند بیابان زایی در این منطقه و افزایش ریزگردها در منطقه خوزستان خواهد شد. علاوه بر این، این امکان وجود دارد که بهره برداری از سد ایلیسو باعث کاهش کیفیت آب رودخانه دجله و به تبع آن اروند رود و کارون می شود و نفوذ آب شور خلیج فارس به داخل اروند رود و کارون افزایش خواهد یافت. تغییرات احتمالی ناشی از بهره برداری از سد ایلیسو، منجر به تغییر در خط تالوگ اروند رود می شود و بر هزینه نگهداری آن تاثیر خواهد گذاشت. (Afzali and Hosseini, 2008: 8) به نظر می رسد، کانون های ایجاد گرد و غبار در ایران که ادعا می شود در مناطق شمال غرب عراق در مرز سوریه، غرب عراق در مرز اردن، و هور مرکزی واقع شده اند احتمال دارد با تاثیرات منفی ناشی از کاهش آب دریافتی امکان افزایش کانون های ایجاد ریزگرد ها و بیابان زایی را افزایش دهند (Nasahi and Guderzi, 2020:12) سدهای ترکیه موجب از بین رفتن کشاورزی در کشور ما خواهد شد و منجر به نابودی انواع گیاهان آبی با پرندگان مهاجر و همچنین تغییر اقلیم در منطقه زاگرس خواهد شد از سوی دیگر اگر چه تغییر اقلیم پدیده ای جهانی است اما در ایران در خوزستان به وجود آمده و سپس به ایلام و بعد از آن به کرمانشاه کردستان آذربایجان غربی تهران و نزدیک ۲۳ استان ایران کشیده شده که منشا اصلی آن گرد و غبار خارجی است از بیابان های سوریه و عراق به دلیل کاهش آب ورودی به این مناطق است. با خشک شدن تالاب های مرکزی عراق و سوریه تبدیل تالاب هورالعظیم در خوزستان به بزرگترین کانون بحرانی ریزگرد در منطقه تبدیل خواهد شد. درگیری ۲۵ استان غربی و مرکزی کشورمان با معضل ریزگردها را شاهد خواهیم بود.

از این رو در استان های غربی و جنوب غربی ما به ویژه خوزستان دست کم ۱۴ میلیون نفر را به مخاطره خواهد انداخت بر همین اساس اکنون شاهد تغییر الگوی آلودگی هوا به ویژه در تهران از آلودگی های ناشی از سوخت های فسیلی و احتراق به سمت آلودگی های ناشی از پدیده گرد و غبار در حرکت هستیم. گسترش پدیده ریزگردها و به خاطر انداختن سلامتی شهروندان سبب می شود به تدریج شهروندان این مناطق به این نتیجه برسند که برای زندگی بهتر و سالم تر به مناطقی با شرایط مناسب تر همچون کلان شهرهایی نظیر شهر تهران مهاجرت کنند (Navari, 1397:17) از سوی دیگر آلودگی های

<sup>1</sup>Hawizeh marshes

هوا انگیزه کارآفرینان به سرمایه‌گذاری در مناطق غربی و جنوب غربی از جمله استان خوزستان را کاهش خواهد داد این افراد نیز سرمایه خود را به مناطقی با شرایط با ثبات تر خواهند برد که نتیجه آن گسترش رکود بیکاری و در نتیجه فقر ساکنان مناطق غربی و جنوب غربی خواهد بود همچنین با توجه به شرایط دشواری مناطق شرکتها و سازمانهایی که مجبور به فعالیت در این استانها هستند برای تامین رضایت نیروی کار خود می‌بایست دستمزد بیشتر را در مقایسه با دیگر مناطق پرداخت کنند که نتیجه آن کاهش حاشیه سود و یا غیر اقتصادی شدن این گونه فعالیتها خواهد بود بر آینده چنین رویدادی نیز ایجاد چرخه باطل از تسلط افزایش مهاجرت کاهش سرمایه‌گذاری و گسترش فقر در این مناطق خواهد بود که به خلوت شدن مناطق مرزی و افزایش تراکم در شهرهایی همچون تهران منجر خواهد شد. شکل ذیل نماینگر تأثیرات ریزگرد ها در کشور مان می باشد

#### ۳-۴. ابعاد و پیامدهای امنیتی و سیاسی

در سال‌های اخیر اخبار زیادی در مورد مسائل مرتبط با آب از نظر کمبود و کیفیت نامناسب آب در شبکه شهری و واکنش های مردم نسبت به این مسئله تجاوز حوزه‌های شهری به منابع آب حوزه‌های روستایی در اثر افزایش جمعیت آنها اعتراضات نسبت به انتقال حوزه به حوزه آب تنش‌های محلی در خصوص استفاده از منابع آبی به ویژه بین کشاورزان و واکنش‌های در اعتراض به خشک شدن رودخانه ها تالاب ها و دریاچه های داخلی شنیده می‌شود. قرار گرفتن کشور ما در کمربند خشک جهان و افزایش روز افزون جمعیت هم چنین بهره برداری از آب های بالا دستی توسط کشور ترکیه سبب مشکلات کم آبی در مناطقی از کشورمان گشته است. اعتراض کشاورزان شرق اصفهان نسبت به انتقال آب از سد زاینده رود استان یزد در اوایل سال ۱۳۹۱ نیز یکی از مسائل مرتبط با سیاسی شدن موضوع آب بود که منجر به شکسته شدن لوله انتقال آب به یزد و همچنین تخریب برخی از تأسیسات مربوطه شد که این امر موجب جیره‌بندی آب در شهر یزد گردید اعتراضاتی که در استان‌های آذربایجان شرقی و غربی در اعتراض به خشک شدن دریاچه ارومیه در اثر ایجاد بی‌رویه سد بر روی رودخانه های وارده به این دریاچه صورت صورت گرفت نیز به نوعی نشان دهنده سیاسی شدن مسئله آب در ایران از ابعاد گوناگون است. (Mirahmadi, 1397:10) در نتیجه آلودگی‌های زیست محیطی و پیامدهای اقتصادی و اجتماعی نظیر گسترش فقر به تدریج نارضایتی از دولت بالا رفته و زمینه لازم برای فعالیت و تبلیغات گروه های معاند یا جنبش های قومی و قبیله‌ای و حتی تجزیه طلب فراهم می‌شود این موضوع در کنار نارضایتی و کاهش یا عدم پایداری به حاکمیت کلی نظام میتواند هزینه دولت را در برقراری حاکمیت و امنیت در

این مناطق بالا ببرد از سوی دیگر امنیت شکننده به معاندان امکان را می دهد در فرصت مناسب زمینه شورش اعتراض های گسترده به ساختارهای دولتی را فراهم کند که نتیجه آن تداوم و گسترش روز افزون این چالش ها و ظهور مسائل جدید در کشور خواهد بود. شکل ذیل نماینگر چگونگی ارتباط یافتن منابع آبی با امنیت سیاسی در کشور مان می باشد. (Kavyanirad, 2008:13)

#### ۴-۴. ابعاد و پیامدهای امنیت اجتماعی\_ فرهنگی

در گزارش ها کم شدن پهناب ها و کاهش آب ورودی به مناطق شمال غربی کشور که مردم در نواحی روستایی وابستگی بالایی به زمین های کشاورزی دارند به تدریج شاهد جابجای جمعیت به صورت دسته جمعی در مقیاس برون استانی انجامیده است. کاهش آب ورودی به حوزه ارس و دشت مغان با به خطر افتادن امنیت آبی و معیشت کشاورزان بیشتر به مناطق مرکزی کشور مهاجرت می کنند از سوی دیگر مناطق غربی کشور به ویژه در استان های خوزستان، کرمانشاه، ایلام به دلیل افزایش ریزگردها و پایین آمدن کیفیت هوا عموماً به شهرهای مرکزی مهاجرت می کند. و از آنجا که امنیت مرزی پیوند سراسری با وجود مرزنشینان دارد بی گمان خالی شدن مناطق مرزی از سکنه امنیت مناطق مرزی را با چالش های فراوانی روبرو میکند. در این استان ها نظیر استان های اردبیل به واسطه کم آبی ناشی از کاهش ورود منابع آبی به دشتهای و جلگه های اطراف ناگزیر به راهسازی کشاورزی و فروش زمین به مهاجران غیر بومی شده اند هم اکنون بسیاری از پهنه های جنگلی در مناطق شمال غربی کشور بخش های کشاورزی و باغات این مناطق با تغییر کاربری به شهرک های کوچک و بزرگ دگرگون شده اند شهرک های نوپدیدی که بی توجه به بایسته های زیست محیطی و چالش ها و تنگناهای شهرها و بخش های موجود افزودند و نتیجه آن که کم آبی در این مناطق سبب نابودی در بخش کشاورزی و تهدیدی علیه امنیت غذایی در این استان ها گشته است.

شمال غرب کشور ما جز مناطق خوش آب و هوای ایران بوده است و تنها جایی است که معمولاً مشکلات زیست محیطی و هیدروپلیتیک ای نداشته سدسازی های ترکیه و مشکلات زیست محیطی و کشاورزی ناشی از آن باعث مهاجرت گسترده به شهرهای تهران و سپس تبریز خواهد شد اردبیلی ها هم به استان های همجوار یعنی گیلان مهاجرت می کنند و نقاط مرزی از جمعیت خالی خواهد بود. جمعیت در مرزهای ما چند ویژگی مهم برای ما خواهد داشت وقتی امنیت اجتماعی به هم می خورد و مهاجرت گسترده رخ دهد هزینه نگهداری مرز هم در نقاط خالی از سکنه بالا می رود وقتی که حیات مناطق مرزی در معرض نا بودی قرار گیرد لزومی برای زندگی در آنجا نیست در نتیجه این اتفاق نقاط



حاشیه نشینی در کلان شهرها مانند تهران یا تبریز و گیلان افزایش پیدا خواهد کرد و اکثر مهاجرت‌ها بنا به دلایل اقتصادی خواهند بود. که عموماً در این شهرها شاهد رشد مشاغل کاذب و تنش‌های سیاسی و قومیتی و بحران‌های اجتماعی هستیم. و در پی چالش‌های مختلف اقتصادی حتی ساختار اجتماعی این مناطق را دچار تحولات بنیادین نماید. از سوی دیگر مهاجرت و گسترش حاشیه نشینی در کلان شهرها سبب پدید آمدن فقر نسبی، و احساس محرومیت نسبی در میان مردمان خواهد شد. بامهاجرت سیل عظیم مردم به مناطق شهری، معضلات بهداشتی فراوانی گریبان گیر شهرهای مذکور خواهد شد. مجموعه عوامل ذکر شده زمینه‌های مناسب را برای پدید آمدن احساس نارضایتی و حس محرومیت در میان شهروندان فراهم خواهد نمود.

#### ۴-۵. ابعاد و پیامدهای امنیت اقتصادی

آب از مؤلفه‌های اساسی در توسعه است و توسعه نیز به نوبه خود امنیت بیشتری را به دنبال دارد هیچ کشوری بدون برخورداری از آب نمی‌تواند ثبات اقتصادی و امنیت غذایی خود را حفظ کند در بسیاری از نقاط دنیا چه در مقیاس محلی ملی و بین‌المللی دست‌اندازی به منابع آب سریع‌ترین عامل برانگیختن خشم مردم و دولت است چرا که اختلال در آب می‌تواند موجب اختلال در فعالیت‌های کشاورزی و تهدید امنیت غذایی کشور اختلال در امور صنعتی گسترش بیکاری را به دنبال داشته باشد هرگونه فعالیت تولیدی و اقتصادی به میزان قابل توجهی نیازمند آب است و چنانچه اختلالی در میزان آب مورد نیاز صورت گیرد به همان میزان در کیفیت و کمیت محصول نهایی تاثیر سو خواهد گذاشت. از دیدگاه هیدروپلیتیک آب به مثابه قدرت است و کم‌آبی یک موضوع خیلی جدی و استراتژیک تلقی می‌شود که بر توسعه اقتصاد جوامع در ابعاد مختلف تاثیر گذار خواهد بود (Mokhtari Heshi, 2013: 9).

نقش آب را در توسعه اقتصادی در ابعاد مختلف من جمله تاثیر آن در تولید انرژی و فعالیت‌های صنعتی افزایش مواد غذایی که موجود در مجموعه بالندگی بخش کشاورزی می‌باشد که به تبع آن سبب افزایش صادرات در کشور خواهد گردید (Asgari, 2002: 22). از سوی دیگر تاثیرات طرح گاپ در حوزه اقتصادی باعث افزایش هزینه‌های مستقیم یعنی افزایش مصارف آب و انرژی افزایش هزینه‌های تعمیر و نگهداری تجهیزات افزایش هزینه‌های تولید و توزیع آب و برق و هزینه‌های غیرمستقیم این زیر هزینه‌های بهداشتی و درمانی کاهش ساعات کار و تعطیلی ادارات اختلال در سیستم حقوق حمل و نقل و از کار افتادگی کارکنان و کاهش بهره‌وری در زمینه کیفیت و کمیت تولیدات کاهش صادرات افزایش واردات و قاچاق کالا کاهش درآمد مردم و ایجاد مشکلات معیشتی و از میان رفتن کسب و کار

های حوزه پایین دست خواهد شد. از سوی دیگر با توجه به نیاز آبی کشورمان به منابع آبی در توسعه صادرات کمبود آب به صورت مستقیم و غیر مستقیم اقتصاد کشورمان را با چالش‌های عدیده مواجه خواهد نمود. به ویژه آنکه پیش‌بینی می‌شود که کاهش جریان آب تأثیر منفی بر سد های برق آبی و تولید انرژی برق مورد نیاز کارخانه های صنعتی خواهد داشت. در زمینه تولید صنایع آب بر در مناطق جنوب غربی نظیر فولاد خوزستان در سال های آتی با کمبود آب مواجهه خواهیم شد. رودخانه ارس به عنوان شریان حیاتی و بهترین منبع آبیاری دشت مغان میباشد این منطقه که از دیرباز در تولید محصولات کشاورزی ایجاد اشتغال به عنوان یکی از قطب های کشاورزی کشور مطرح بوده در صورت کاهش آب ورودی به رود ارس با چالشهای فراوانی در آینده مواجه خواهد شد و از حیث اقتصادی و تولید محصولات کشاورزی و ساکنین منطقه مشکلات جدی را پیش رو خواهد دید. دشت مغان یکی از بهترین مناطق کشاورزی ایران است و اگر سد قره داغ بر روی سرچشمه های ارس ساخته شود عملاً فاجعه رخ خواهد داد. در صورت تشدید فرایند کم آبی در کشور بسیاری از کشاورزان و دامداران و سایر مشاغل وابسته به منابع آبی، به دلیل عدم تامین آب کافی مورد نظر خود راهی مناطق شهری می‌شوند از سوی دیگر چون در شهرهای مرکزی مشاغلی برای این اشخاص پیش بینی نشده قسمت اعظمی از مهاجران در مراکز شهری قادر به تامین هزینه های خود نخواهند بود و با معضل بیکاری، حاشیه نشینی، نارضایتی، و گاه بزه کاری مواجه خواهند شد. تهدیدی که سد سازی های ترکیه در حوزه بالادستی ارس انجام داده است می تواند تهدیدی برای کشاورزی کشورمان، در دشت مغان و طرح های برق آبی و کشاورزی مشترک ایران و آذربایجان نظیر سد خدا آفرین، و قیزقلعه سی، و طرح برقابی مشترک ایران و ارمنستان، نیروگاه برقابی قره چیلر و مگری باشد. دشت مغان با دارا بودن اراضی مساعد جهت انجام فعالیت های کشاورزی و دامپروری علاوه برآنکه عامل مهمی در توسعه صادرات ما ر زمینه محصولات کشاورزی دارد سکونت گاه انسانی مهمی نیز بشمار می رود. اما در صورت کاهش آب ورودی به مناطق مستعد در زمینه کشاورزی، کشور ما علاوه بر ناتوانی در رفع نیاز خویش در توسعه صادرات نیز با مشکلات عدیده ای رو به رو خواهد شد و عملاً مناطق شمال غربی کشور با چالش های فراوانی در زمینه تولید مواد غذایی ساکنین منطقه مواجه خواهد گردید.

برای نمونه رودخانه مرزی ارس به عنوان طولانی‌ترین و یکی از پر آب‌ترین رودخانه‌های مرزی ایران نقش بسیار مهمی در توسعه اقتصادی استان اردبیل داشته است استان اردبیل استانی بر پایه کشاورزی بوده و مهمترین بخش های کشاورزی استان در مناطق شمالی و دشت های شهرستان های اردبیل مغان،

بیله سوار و بی بیگلو می باشد. اردبیل که متشکل از ۸۸ واحد روستایی و دو واحد شهری بوده که مجموعه دارای جمعیتی ورود ۵۰۵ هزار نفر میباشد مجموعه نیاز آبی در دشت اردبیل در بخش‌های کشاورزی شرب و صنعت در حال حاضر معادل ۵۸۸ میلیون متر مکعب می باشد. از آنجا که مهمترین منبع تامین آب مصرفی یعنی کشاورزی صنعت و شور در استان اردبیل رودخانه مرزی ارس میباشد کاهش آب ورودی به رود ارس در استان اردبیل با کمبود آب مواجه شده و در آینده خطر کم آبی آن را تهدید می کند میزان بهره وری از آب در منطقه بیله سوار و جعفرآباد و حد بسیار پایین رسیده و مشکلات این منطقه را دوچندان نموده در صورت عدم بهره برداری مناسب از رودخانه مرزی و سطحی ارس آب ورودی موجود نیاز فعلی و آینده استان اردبیل را تامین خواهد کرد و بحران کم آبی وضعیت سیاسی و اقتصادی این استان را دچار تحولات عمیق خواهد کرد خصوصاً در مناطقی که از بار جمعیتی فراوانی برخوردار می باشد این مشکلات روز به روز آشکار تر می گردد. (Paknejad et al, 2010: 18)

هم چنین در قالب پروژه داپ نیز بر روی رود ارس سد های متعددی ساخته می شود و آب ارس را تا نزدیک به یک ششم میزان فعلی کاهش خواهد داد و این خود حیات استان های و شهرهایی مثل کوه دشت، جلفا، خود آفرین و آستارا را نیز با چالش‌های عدیده‌ای در زمینه تولید مواد غذایی و سایر چالش های سیاسی و امنیتی و اجتماعی مواجه خواهد نمود.

### نتیجه گیری

کمبود آب شیرین در سطح جهان هم چنین افزایش بی رویه جمعیت و نیاز روزافزون به آب شیرین، مناسبات سیاسی کشور هایی را که دارای حوضه های آبریز مشترک می باشند را دچار تنش و بحران نموده است آنچه در این پژوهش در پی بررسی آن بوده ایم، بررسی تاثیرات و پیامد های سازه های آبی ترکیه در حیات سیاسی اقتصادی و زیست محیطی منطقه، و جمهوری اسلامی ایران می باشد. که نتایج تحقیق ما را به این مهم رهنمود ساخت اهداف راهبردی ترکیه و سیاست های آبی این کشور در زمینه کنترل آبهای مرزی و بهره برداری از منابع آبی در راستای اهداف داخلی، یعنی توسعه داخلی و رسیدن به استانداردهای مورد نظر اروپا و مهار کردها منطقه با هسته مرکزی، بالا رفتن قدرت چانه زنی در معادلات انرژی در منطقه، و همچنین اهداف خارجی به منظور عملی کردن گفتمان نو عثمان گرایی می باشد. یافته های پژوهش حاکی از آن است که سازه های آبی ترکیه و کاهش آب ورودی به مناطق پایین دست منطقه علاوه بر از میان بردن تمدن تاریخی بین النهرین منجر به تغییر معادلات قدرت در منطقه خواهد گردید بلکه در حوزه زیست محیطی سبب بحران آسیب های فراوانی نظیر تولید ریزگرد ها در

مناطق غربی و جنوب غربی، به ویژه استان های کرمانشاه، خوزستان، و ایلام خواهد شد. که سبب به خطر افتادن سلامت شهروندان، مهاجرت به مناطق مرکزی و کلان شهر هایی نظیر تهران خواهد شد و چون شرایط اشتغال، مسکن، بهداشت مناسب برای آنان پیش بینی نشده به حاشیه شهرها روی آورده و گاه دست به اقدامات مغایر به قانون خواهند زد. تغییراتی در اکوسیستم طبیعی کشور نظیر، از میان رفتن تنوع زیستی در کشور، تغییرات آب و هوایی، کاهش کیفیت هوا، انتقال سموم و مواد رادیواکتیو، متروکه شدن اراضی کشاورزی کشور خشک شدن رودهای فرامرزی نظیر رود ارس، فرسایش خاک، از میان رفتن تنوع زیستی و تخریب فروسایی محیطی در بخش های مختلف کشور به ویژه در مناطق شمال غربی کشور که به شدت متاثر از منابع آبی رود ارس می باشد نمود بیشتری خواهد داشت. این بحران به رغم و ماهیت زیست محیطی به سرعت در حال تبدیل به بحران سیاسی و امنیتی در استان های مرزی ایران است. که تداوم آن در چند سال آینده کشور را با چالش های امنیتی سیاسی اقتصادی و اجتماعی پرهزینه روبرو خواهد سازد در نتیجه آلودگی های زیست محیطی و پیامدهای اقتصادی و اجتماعی به تدریج نارضایتی از دولت بالا رفته و زمینه لازم برای فعالیت جنبش های قومی و قبیله‌ای و حتی تجزیه طلب فراهم می شود این موضوع می تواند هزینه دولت را در برقراری حاکمیت و امنیت در این مناطق بالا برد.

## References

- Paknejad, H. R, and Faraji Rad A (2008) "Hydropeltics of Aras border river, its effect on the security of Ardabil province", *Quarterly Journal of Geography of the Scientific Research Land*, year 7, number 48, 389. (In Persian)
- Jan Prover, M, Abbasi, F, (2020) "Relationships between Iran and Turkey in terms of water resources", *Quarterly Journal of Geography and Human Relations*, Volume 3, Number 4. (In Persian)
- Sadeghi, S, Sh (1997) "Hydropolitics and water crisis, future challenges in the Middle East and the Persian Gulf", *Political Economic Information Journal*, No. 115-116. (In Persian)
- Araghchi, S, A (2013) "Water diplomacy from conflict to cooperation", *World Politics Quarterly*, Volume 3, Number 4. (In Persian)
- Asgari, M (2008) "The New Relationship between Water Resources and Security", *Strategic Studies Journal*, No. 16. (In Persian)
- Qaim Maggi, Seyed Ali, (2016) "The water crisis and transboundary running waters of Turkey and national and environmental security in Iran", *National Interest Studies Quarterly*, year 2, number 7. (In Persian)

- Kaviani-Rad, M (2017) "Sustainability of water crisis and expansion of climate resources in Iran", Dedeh Dehetsah Bank Melli publication, 77. (In Persian)
- Karmi, A, Hassanzadeh J, Pishgahi Fard, Z (2015) "Hydropolitical influence on the relations between Iraq and Turkey with emphasis on Tigris and Euphrates", *Islamic World Political Studies Quarterly*, year 5, number 17. (In Persian)
- Mokhtari Heshi, Hossein, (2012) "Hydropolitics of Iran, the geography of the water crisis on the horizon of 1404", *Geopolitical Quarterly*, year 9, number 3. (In Persian)
- Mian Abadi, H, Amini, A (2018) "The intertwining of water, politics, environment in the Tigris and Euphrates watershed", *Geopolitics Quarterly*, 2015, No. 2. (In Persian)
- Mir Ahmadi, F, (2017) "Water crisis in Iran, internal mismanagement and external aggravating factors", *National Security Watch*, No. 75. (In Persian)
- Navari, A (2018) "Operation of Ilisu Dam in Turkey and International Water Law Standards", *Journal of Public Law Research*, No. 6. (In Persian)
- Farshtepour, M (2014) "Geopolitical challenges of international groundwater resources with an emphasis on Iran's common resources", *Geopolitic Quarterly*, year 11, number 3. (In Persian)
- Nashi, M, Gudarzi, M (2019) "Turkey's dam construction project poses security threats to West Asia and the Islamic Republic of Iran", *Foreign Relations Journal*, No. 45.(In Persian)
- Joyce, R, Tabatabai, S (2012) "Water crisis is the basis of future conflicts in the Middle East", *Journal of Political and Economic Information*, No. 55-56 (In Persian)
- Fallah, R (2007) "Analysis of Erdogan's government's foreign policy in the form of neo-Ottomanism paradigm", *Journal of Strategic Studies of the Islamic World*, No. 36 .(In Persian)
- Afzali, R, Hosseini M (2007) "Research on the analysis of Turkey's geopolitical developments and its impact on Iran", *Geopolitics Quarterly*, Year 4, Number 7 (In Persian)
- Maleki, M, Vahid, B, Qitasi, H R (2016) "Geopolitical Challenges of Iran-Turkey Border", *Border Science and Technology Quarterly*, Year 8, Number 2. (In Persian)